

Duben 2024

DŮSLEDKY ŠKOLSKÉ STÁVKY: MINISTR BEK HLEDÁ PENÍZE

Irena Krcháková

Shrnutí

Od celorepublikové stávký škol uplynuly víc než tři měsíce a na první pohled se zdá, že ministr školství Mikuláš Bek nelenil. Absolvoval řadu schůzek s odbory, zástupci škol a v neposlední řadě i se studenty a učiteli. A vypadá to, že co si předsevzal – a sice zvýšit rozpočet kapitoly o miliardy korun – se mu nakonec podařilo. Snížení počtu proplácených hodin ze státního rozpočtu by razantně omezilo existenci malých škol a malotřídek. Vláda proto nakonec ustoupila tlaku a počet proplácených hodin v malých školách zůstane beze změny.

Hlavní body

- Z listopadové stávký škol vyplynuly dva palčivé problémy: financování nepedagogických pracovníků a nedostatečný přísun peněz do konkrétních škol po celém Česku.
- Stát musí nutně řešit podfinancování skupiny nepedagogických pracovníků. A musí zajistit i to, aby školy měly na jejich výplaty dost peněz. Navíc odbory hrozí dalšími protestními akcemi.
- Ministr Bek musí čelit kritice nejen od opozice, ale musí se vypořádat i s výtkami od koaličních partnerů. Ve vládě tak působí jako jeden z nejslabších členů.

Peníze jako důvod ke stávce

Je 27. listopadu 2023 a školy napříč celým Českem zůstávají zavřené, anebo fungují jen v omezeném provozu. Rodiče musí řešit, co se svými dětmi. A tak si berou dovolené nebo volají babičkám. Za což se jim mimochodem ministr Mikuláš Bek (STAN) omluvil. Nakonec se do stávky zapojily tři čtvrtiny škol, tedy přesně 7 213 mateřských, základních a středních škol. To z akce dělá největší stávku za 30 let.

A proč to všechno? Veřejností bezesporu nejvíc rezonuje jeden důvod – a to nízké platy nepedagogických pracovníků. Nedá se popřít, že platy kuchařek, školníků a dalších profesí, bez kterých se chod školy neobejde, vzbuzují údiv. Nejhuř jsou na tom právě provozní zaměstnanci. Například člověk, který je zařazený ve čtvrté platové třídě, a má tedy střední vzdělání nebo výuční list a rok praxe, dostane měsíčně zhruba 15 tisíc hrubého. To je ale méně, než kolik je minimální mzda (18 900 korun) a ředitel mu musí částku dorovnat. Pokud má nepedagogický zaměstnanec praxi nad 32 let, dosáhne na částku 21 750 korun.

Daleko palčivějším důvodem ke stávce, i když určitě méně populárním a určitě méně srozumitelným, je index PHmax. Ten ředitelům říká, kolik odučených hodin ještě zaplatí stát. Pro učitele, ředitele a hlavně rodiče, je to zcela zásadní. Díky tomu totiž může škola učit v menších skupinách a děti tak mají individuálnější přístup. Standardně se tento způsob uplatňuje při výuce jazyků nebo odborných a také náročných předmětů. Ministerstvo ještě v listopadu počet těchto proplácených hodin snížilo na 94 % (ODok Portál, 31. 10. 2023). I takový pokles by znamenal výpovědi učitelům, konec dělených hodin, omezení volitelných předmětů, větší počet žáků ve třídě a nakonec by ohrozil existenci malotřídek. Přitom malé základní školy, které navštěvuje do padesáti dětí, je v Česku celá čtvrtina. Podle dat Českého statistického úřadu je jich celkem 1 083 a vzdělává se na nich 32 484 dětí. Malé školy tak tvoří největší podíl základních škol (Český statistický úřad, 2023).

Nekonečná jednání ministra Beka

Vše je o penězích. A to ministr Bek moc dobře ví. Ihned po stávce dal odborářům i zaměstnancům škol vědět, že rozpočet jeho resortu ještě není hotový a v budoucích měsících plánuje jeho navýšení. Takové prohlášení popravdě budilo nemálo skepse vzhledem k tomu, že ministři měli za úkol při sestavování rozpočtu pro letošní rok výrazně šetřit, a hlavně zákon už byl v době stávky schválený Poslaneckou sněmovnou. Rozpočet kapitoly byl původně stanoven na 269 miliard korun, což bylo o 3,9 miliardy víc než loni (MŠMT, 3. 10. 2023).

Následovaly týdny schůzek a vyjednávání. Bek se zástupci odborů, Bek a hejtmani, Bek a ředitelé škol, Bek a ministr financí, Bek a celá vláda. Odbory požadovaly šest miliard korun navíc a vyzývaly ministra i premiéra Petra Fialu, aby ze školství udělali tu prioritu, o které tak často mluví a mají ji napsanou v programovém prohlášení: *za 1) zajistíme vyšší platy pro ostatní pedagogické a nepedagogické pracovníky a garantujeme jejich navyšování podle růstu průměrné mzdy v ČR a za 2) podpoříme učitele v individualizaci výuky, práci s různorodými kolektivy dětí a žáků, rozvíjení potenciálu žáků se sociálním a jiným znevýhodněním. Zvláštní pozornost budeme věnovat rozvoji talentů a práci s mimořádně nadanými žáky* (programové prohlášení vlády, 1. 3. 2023).

Nakonec se ten málo pravděpodobný scénář stal skutečností a kabinet opravdu na konci ledna schválil zvýšení rozpočtu MŠMT o čtyři miliardy korun. Ovšem tak jednoduché to také nebude. Nyní to podle ministra financí Zbyňka Stanjury (ODS) bude půlka a druhá v příštích měsících (jednání vlády, 31. 1. 2024).

Peníze na nepedagogické pracovníky

Hned zkraje prosince Bek slíbil, že najde způsob, jak zajistit, aby platy nepedagogických pracovníků neklesly a také, aby ředitelé nemuseli místa škrtat. Původně totiž v návrhu rozpočtu nebyly peníze na 17 000 pozic. Nakonec je z toho podle resortu 7 500 a na nich 2 500 reálných zaměstnanců. Takže kde vzít peníze? 500 z nich je možné financovat z krajské rezervy. Na ty zbývající 2 000 uklízeček, školníků a dalších je třeba najít 800 milionů korun. A Bek musí peníze hledat rychle, protože odbory hrozí další stávkou. „Protože pro těch 500 lidí z 2 500 nebude stačit, aby to vyřešila jenom současná rezerva, která je ministerstvem školství napočítána,“ uvedl Dobšík (Česká televize, 12. 2. 2024)

Na první pohled se zdá, že 800 milionů korun by v rozpočtu neměl být tak velký problém. Když se ale do věci vložil premiér Petr Fiala (ODS), zopakoval, že státní kasa už rezervy nemá a o věci se s odbory bude bavit znovu až v půli roku. Svaz měst a obcí, Asociace krajů i Sdružení místních samospráv to odmítají. „Připravujeme společný apel na okamžité jednání s vládou, neboť se nedomnívám, že v tuto chvíli je možné nechat to vyhnít takhle do prázdnin a čekat až do poloviny roku, jestli nějaké finanční prostředky budou,“ uvedl předseda svazu František Lukl (Echo24, 17. 2. 2024).

Ministerstvo školství proto nakonec přišlo s alternativním řešením, a to rozvolnit limity, které omezují úvazky zaměstnanců. Ředitelé tak budou moct využít k zaplacení zaměstnanců i peníze, které k tomu původně vůbec nebyly určené. V budoucnu se Bek bude snažit vyjednat další prostředky do rezerv, které spravují krajské úřady.

Proplácení hodin ve školách

„Já myslím, že si všichni uvědomujeme, že je potřeba systém financování regionálního školství upravit, tak, aby byl více cílený a z hlediska rozpočtového udržitelný a zároveň nepoškozoval vitální zájmy škol a kvality vzdělávání,“ řekl jen pár dní po stávce škol ministr Mikuláš Bek (České noviny, 28. 11. 2023). A v tomto duchu se nesly celé týdny dalších jednání. Zdá se, že šéf resortu příliš netrval na původním plánu snižovat počet vyplácených hodin – naopak.

Se středními školami byla dohoda hotová jen dva týdny po stávce. Původní návrh mluvil o 85 % vyplácených hodin, v půlce prosince už z toho bylo 95 % (České noviny, 15. 12. 2023). Jednání se základními školami ale bylo mnohem složitější a táhlo se několik týdnů. Prioritně bylo totiž třeba vyřešit, co takové snížení udělá s malými školami nebo malotřídkami. V tom lepším případě by totiž méně vyplácených hodin znamenalo rušení tříd, dělených hodin na skupiny, v tom horším propouštění učitelů a v tom katastrofálním uzavření zařízení úplně.

Dohoda s ministerstvem, odbory a zástupci školských asociací se nakonec podařila. Maximální počet hodin výuky, které platí stát ze svého rozpočtu, se sníží na 95 % stávajícího maxima učitelských úvazků (Novinky, 25. 1. 2024). Co je ale zásadní, vláda ustoupila požadavku desítek malotřídek a menších škol a současné maximum zůstane pro ně beze změny. To znamená, že státu bude vyplácet stejný počet hodin jako doposud.

Kritika ze všech stran

Nesystémová, taková je podle hejtmanů možnost, kterou navrhuje ministerstvo, aby nepedagogické pracovníky financovaly výhradně kraje a obce. Třeba Martin Netolický, hejtman Pardubického kraje, tvrdí, že nejdříve by bylo třeba upravit školské rozpočtové určení daní. Jenže debata nad změnou systému se zatím odehrává ve sněmovně a rozhodně ještě není u konce. Převedení zodpovědnosti na regiony navíc naráží na další problém, a to finanční a sociální nerovnosti mezi jednotlivými kraji.

Hnutí ANO dlouhodobě kritizuje vládu za její postoj ke školství. Za všechny třeba členka sněmovního školského výboru Jana Berkovcová, která nejednou uvedla, že školy peníze potřebují a částky, o kterých se teď vedou debaty, nejsou tak vysoké. ANO upozorňuje na to, že současné problémy s financováním svědčí o tom, že vzdělávání dětí není pro vládu prioritou. A pokud ano, jak deklaruje, měli by ministři problém s nepedagogy i počtem proplacených hodin vyšetřit systémově.

A kritika přichází taky z vládních řad. Na neustálé finanční nároky upozorňují i koaliční partneři. Ministři měli hledat pro letošní rok úspory, místo toho ministr Bek přichází s neustálými požadavky na víc peněz. Komunikace směrem ke školám a odborům označují za zmatenou a polovičatou. TOP 09 i Piráti volají po změně systému financování. Nakonec hrozba další stávky přiměla ke kritickým poznámkám taky ODS. Předseda Asociace krajů a jihočeský hejtman Martin Kuba označil ministra Beka za politického neumětele (OVM, 18. 2. 2024).

Závěr

Už teď se ale mluví o dlouho očekávané novele školského zákona. Bodů, kterým by se norma měla věnovat je hned několik. A jak vyplývá jenom z letmo zmíněných problémů, je to především změna konceptu odměňování nejen učitelů, ale hlavně nepedagogických pracovníků. Platy pedagogů jsou téma, které rezonuje veřejností téměř každý rok. Strany napříč politickým spektrem podporují jejich růst. O nepedagogických pracovnících se tolik nemluví, přestože jejich výděly často nedosahují ani minimální mzdy. Ministerstvo školství by mělo školám poskytnout dostatečné množství peněz, aby školníky a uklízečky mohly zaplatit. Rozvolnit limity, které upravují úvazky zaměstnanců jistě je momentálním řešením. Jak ale upozorňují kraje, je třeba tento problém řešit systémově. Třeba schválením nového rozpočtového určení daní, které by zřizovatelům škol zajistilo více peněz. Školy by zároveň mohly sáhnout i do prostředků, které byly původně určeny pro jiné účely.

V otázce PHmax indexu by bylo vhodné, kdyby ministerstvo školství potažmo stát každý rok neřešilo nebo neměnilo, kolik hodin ve školách je možné z rozpočtu zaplatit. Je to především nesystémové opatření, které nedovoluje ředitelům dopředu počítat a na dlouhé roky dopředu plánovat svým žákům studijní plány. Například předseda školských odborů František Dobšík v této souvislosti mluví o tzv. pozitivní indexaci, která umožňuje maxima výuky plošně regulovat a zároveň cíleně zvyšovat ve školách, které jsou například ve znevýhodněných regionech nebo kde studuje větší počet nadaných žáků. Na systém základního vzdělávání napříč celým Českem je třeba se dívat konkrétně, zvažovat specifika velkých a malých měst, vyloučených nebo odlehlých lokalit. Stanovit plošná pravidla pro celou ČR v žádném případě nemůže fungovat v každé škole stejně.

Snad každá politická strana se shodne na tom, že peníze do školství jsou potřeba a že systém financování celého systému je potřeba změnit. Teď je třeba, aby příslušný ministr s tou změnou přišel.

Zdroje

- Česká televize. (2024, 12. února). Peníze pro nepedagogické pracovníky bude řešit vláda, je potřeba 800 milionů, řekl Bek.
<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/penize-pro-nepedagogicke-pracovniky-bude-resit-vlada-je-potreba-800-milionu-rekl-bek-345957>
- České noviny. (2023, 28. listopadu).
<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2446637>
- České noviny. (2023, 15. prosince).
<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2454258>
- Český statistický úřad. (2023).
<https://www.czso.cz/documents/10180/191486291/23004223a2.pdf/a49becbe-372d-4d8f-8cd1-bc1e52a51202?version=1.1>
- Echo24. (2024, 17. února). Stávka: Bek, školy, peníze, kuchařky, nepedagogové, rozpočet.
<https://echo24.cz/a/HGvhK/zpravy-domaci-stavka-bek-skoly-penize-kucharky-nepedagogove-rozpocet>
- MŠMT. (2023, 3. října). Do školství půjde ze státního rozpočtu o 4 mld. více než letos.
<https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/do-skolstvi-pujde-ze-statniho-rozpocetu-o-4-ml-d-vic-nez-letos>
- MŠMT. (2024, 23. února). Limity počtu zaměstnanců v regionálním školství letos.
<https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/limity-poctu-zamestnancu-v-regionalnim-skolstvi-letos>
- Novinky. (2025, 25. ledna). Věda, školy: Ministr Bek se shodl s odboráři a školskými asociacemi na financování učitelů v ZŠ.
<https://www.novinky.cz/clanek/veda-skoly-ministr-bek-se-shodl-s-odborari-a-skolskymi-asociacemi-na-financovani-ucitelu-v-zs-40458569>
- ODok Portál. (2023, 31. října).
<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCX5LAAG3/>
- OVM. (2024, 18. února). Otázky Václava Moravce.
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/224411030500218/>
- Programové prohlášení vlády. (2023, 1. března). Vzdělávání a sport.
https://vlada.gov.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/#vzdelavani_a_sport
- Školské odbory. (2024). Ministr Bek vnímá problémy v souvislosti rozpisem rozpočtu pro školy.
<https://skolskeodbory.cz/ministr-bek-vnima-problemy-v-souvislosti-rozpisem-rozpocetu-pro-skoly>

Autor

Irena Krcháková

V minulosti se věnovala především oblasti mediálních studií a sémiotiky, nyní rozšiřuje své obzory na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v oboru historická sociologie. Zaměřuje se odborně na domácí politickou scénu, sociální a zdravotnická témata a věnuje se také obrannému průmyslu, dopravě a energetice. Má bohaté zkušenosti s mezinárodní politickou agendou, včetně evropských témat, Evropské unie, politiky Spojených států, OSN a NATO. Profesionálně se uplatnila jak v rozhlase, tak v České televizi. Ve volném čase se nejčastěji věnuje sportu a své dceři.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz